

els
nostres
autors 29

Anònim

Història de Jacob Xalabín

Versió de
Francesc Machirant

Introducció de
Vicent Josep Escartí

bromera

I

Heu de saber que, l'any 1387, les terres d'Orient, on va ser edificada la gran Troia, que ara anomenen Turquia, eren regides pel sultà turc. Aquest sultà, anomenat Elbai Murat, vivia pròsperament a Bursa, una gran ciutat de les terres que posseïa.

Tenia dos fills mascles, l'un, legítim, i l'altre bastard. Al bastard, a qui deien Beseit Bei,¹ el feia estar sempre a la frontera del Gran Caramany.² A l'altre fill seu, el legítim, anomenat Jacob Xalabín,³ a qui s'estimava molt (i així ho havia de fer ja que era el primogènit), el tenia amb ell a la ciutat de Bursa vivint com pertoca a un gran senyor, delitant-se anant a caçar, que era el que més li agradava, tal com un senyor ha de fer.

1. «Bei» (que correspon a la pronunciació del mot turc 'beg') tot i tenir diverses significacions, correspon ací a un títol cortesà donat als prínceps i nobles, en oposició a la generalitat del poble.

2. El Gran Caramany era el cabdill dels turcs seljúcides; un antecessor de l'aleshores regnant havia ocupat la regió de Kònia i arraconat els turcs otomans en una petita zona d'Anatòlia. L'emirat del Caraman o de Caramània abraçava des de l'Eufrates fins al golf d'Adàlia i per molt de temps fou el més poderós de l'Àsia Menor. Prengué el nom dels seus sobirans, els Karamanoglu. Bajazet s'esforçà a anihilar el seu poder, però l'imperi del Gran Caramany fou restablert per Timur o Tamerlà, vencedor de Bajazet, i continuà existint fins al regnat de Mehemed II. (*Jacob Xalabín*, edició d'Arseni Pacheco, p. 51, nota 9).

3. El títol de «Xalabín» va ser utilitzat a Turquia des del segle XI al XVII per a designar les altes dignitats.

L'esmentat sultà tenia una muller, madrastra d'aquest Jacob Xalabín, la qual era una dona molt jove i de llinatge grec. S'anomenava Issa⁴ Xalabina i, com correspon a una dama de gran estament, contínuament assistia a grans balls i festes. Dia rere dia cridava i feia anar a la seua presència el seu fillastre Jacob Xalabín, que era un home molt trempat i simpàtic, de vint-i-dos anys d'edat i posseïdor de les millors qualitats. La dita Issa Xalabina es va apassionar tant amb el seu fillastre que, en estar un quart d'hora sense ell, de seguida el feia anar.

Un dia, mentre ella i Jacob Xalabín es trobaven a la seua cambra, i veient que no hi havia ningú, consumida per la passió, ja no ho va poder suportar més. I encara que s'hi jugara la vida, desesperada i renegant del seu marit i senyor, es posà dempeus i, amb els braços estesos, començà a abraçar i a besar molt fortament el seu fillastre, tot dient-li:

—¡Oh amic, sóc morta si no satisfàs la meua voluntat!

I mentre ella l'estrenyia i el besava desordenadament sense deixar-lo anar i sense recordar-se de l'amor del seu marit, el qual l'estimava fora de tota mesura, Jacob Xalabín no sabia què dir ni què fer; i per això amb bona cara i dolces paraules li va respondre:

—Dolça mare meua, sóc el vostre esclau i servent i estic sempre a punt i disposat a servir-vos i a complir la vostra voluntat en tot allò que desitgeu i que siga del vostre gust.

4. El nom d'*Issa* té ací el significat d'Isabel.

Llavors ella, en veure la gentil resposta del seu fillastre, es va deixar anar i tota la seua persona i els seus moviments quedaren en poder dels impulsos desordenats que buscaven satisfer el seu desig.

Jacob Xalabín, en adonar-se de les intencions de la seua madrastra, i com que era persona discreta i de trellat, es desféu d'ella, isqué de la seua cambra i va cridar el seu estimat company Alí Baixà.

Alí Baixà tenia vint-i-quatre anys i era molt simpàtic i intel·ligent. Era fill d'un home respectable anomenat també com ell, Alí Baixà, el qual era governador i conseller major del sultà. Jacob Xalabín i el jove Alí Baixà s'estimaven tant que no se separaven ni per a menjar ni per a dormir, sinó que per contra, sempre estaven junts a casa del respectable Alí Baixà, pare de l'esmentat jove.

Jacob Xalabín va cridar, doncs, el seu amic Alí Baixà i li va dir que el seguira. Ambdós isqueren del palau i es dirigiren cap a casa del pare d'Alí Baixà on tenien costum de menjar i dormir moltes vegades. En arribar-hi, agafaren els falcons i els gossos i se n'anaren a caçar com feien molt sovint. S'hi van estar fins a poqueta nit. L'endemà, s'alçaren de bon matí i se n'anaren també a caçar. Tot açò ho feia Jacob Xalabín per allunyar-se de la seua madrastra a qui veia molt boja i desvergonyida. Volia guardar l'honor del seu pare, com correspon a un fill, i per això s'allunyava tant com podia per tal de no trobar-se-la al davant.

Issa Xalabina, en veure que el seu fillastre no acudia al palau com sempre solia, li va trametre un

missatge perquè hi anara. Però el missatger no trobava mai a casa Jacob Xalabín, ja que a penes s'alçava se n'anava a caçar i tornava quan ja era ben fosc. Quan la madrastra se'n va adonar, de seguida va pensar que li fugia i es digué per a ella mateixa:

—¡Ai, aquest traïdor deslleial que jo tant estimava!
¿I així fugiu de mi?

Però ho intentà dissimular perquè faltava poc per a esclatar-li el cor. I pensant que no podia donar cap remei al seu desig, va perdre les ganes de menjar i de dormir fins al punt que va caure malalta de desplaer i d'ira.

El seu marit, el sultà, veient que la dona que ell tan estimava patia tan gran malaltia, va sentir el dol més gran del món i li digué:

—¡Ai, bella dona, muller meua! ¿Què teniu? ¿Què us passa?

La dona li va respondre que se sentia morir. El sultà, com que no sabia quina era la malaltia que tenia la seua muller, va fer anar-hi metges de tot arreu com més aviat possible, i els digué:

—Mestres, examineu bé la meua dona, vegeu quin mal té i saneu-la. Si la guariu podreu demanar tot l'or i l'argent que vulgueu, perquè jo us en donaré tant com voldreu.

¡I ja ho crec que ho podia fer!

Els metges van examinar la dona i la seua orina, però no li van trobar cap malaltia, sinó que per contra, es quedaren molt meravellats i digueren:

—Certament, senyor, nosaltres no trobem ni coneixem quin mal pateix aquesta dona.

El sultà, en sentir dir aquelles paraules als metges, va estar a punt de perdre la raó i digué:

—Oh, mestres, ¿com és possible que vosaltres que sou tan savis i tan importants, no pugueu conèixer el mal d'aquesta dona?

Tots els metges li respongueren que ells veritablement no li trobaven cap malaltia.

Llavors el sultà, molt preocupat per la seua muller, va enviar missatges a l'emperador de Constantinoble i al batle dels venecians⁵ preguntant-los que, quan hagueren rebut els missatges, feren una crida per tota la seua terra anunciant que tots el que foren metges havien d'anar a la ciutat de Bursa sota promesa del sultà d'oferir-los grans dons i grans tresors si aconseguien guarir la seua muller.

En fer-se la crida, molts i importants metges anaren a la ciutat de Bursa. Van trobar la dona molt malalta i que jeia al llit. L'examinaren, la palpaven i van observar la seua orina, però cap dels metges no va descobrir ni va saber quin era el seu mal.

En sentir la resposta dels metges i veure l'estat en què es trobava la seua muller, el sultà va sentir una gran angoixa i opressió al cor. Llavors els metges afegiren:

—Senyor, no hi ha cap remei al món que li puguem donar.

I la dona, com qui no desitja més que la mort

5. En aquella època l'emperador de Bizanci era pràcticament vasall de Murat i el batle o governador dels venecians estava lligat al sobirà turc per tractats i interessos comercials.

perquè no pot acomplir el seu desig, ni menjava ni bevia i cada dia estava més a prop de la mort.

Però entre tots els metges hi havia un jueu, nascut a Constantinoble, que duia el nom grec de Quir Mossé.⁶ Aquest Quir Mossé era un home molt subtil, agut i espavilat. Com és ben sabut, els jueus⁷ són falsos, traïdors i enganyosos, i aquest metge era també un gran farsant. Per això, quan va veure Issa Xalabina i en examinar la seua orina una, dues i tres vegades, no va poder esbrinar el mal que patia aquella dona, va pensar i es digué a ell mateix que no hi ha ningú al món que conega millor el seu mal que un mateix. Va pensar que podria descobrir el seu secret parlant amb ella i per això va començar a interrogar-la tot dient:

—Senyora, jo sé quin mal teniu i us en guariré si m'ho sabeu agrair.

Llavors aquella folla dona, com qui té el cor comogut, a penes va sentir les paraules que el metge jueu acabava de pronunciar i sense poder-se dominar, es va alçar i, asseguda al llit on jeia, va mirar el metge i li va dir:

—Oh, metge, et donaria tot el que volgueres si fores capaç d'ajudar-me en les meues grans penes.

6. «Quir» és l'equivalent grec de 'senyor'. Ací és pres, naturalment, en sentit irònic ateses les característiques i l'actuació del personatge, i demostra el menyspreu dels turcs otomans (que recordem-ho, són els protagonistes d'aquesta obra) cap als jueus.

7. La xenofòbia contra els jueus no tan sols era habitual entre els cristians (que els culpaven de la mort de Jesús), sinó que també existia entre els islàmics (i en aquesta època els turcs otomans professen aquesta religió), com fàcilment podem comprovar en l'Alcorà.

El jueu, en veure-la i en adonar-se de la seua reacció, va exclamar:

—Senyora, tingueu coratge i no dubteu que jo us guariré i us ajudaré en les vostres necessitats.

La dona, quan va sentir les paraules dites pel metge jueu, i pensant-se que ell ja ho sabia, llançà un gran sospir i tot seguit digué:

—Mestre, heu de saber que, si no puc satisfer el desig que té el meu cor pel meu fillastre Jacob Xalabín, sense cap dubte, seré morta.

El jueu, en sentir el que havia dit la dona, de seguida contestà:

—Senyora, alegreu-vos perquè jo seré qui us ajudarà a satisfer el vostre desig.

La voluntat d'aquella boja dona es va tranquil·litzar en sentir parlar el metge i va recuperar una esperança tan gran en ella mateixa que, de seguida, i com a agraïment pel que acabava de fer, va manar que recompensaren abundantment el jueu amb or i argent.

De manera que, en la cort, Quir Mossé feia i desfeia al seu gust, sense tenir en compte en absolut els altres metges. El sultà, veient que la seua dona havia millorat un poc en relació amb el seu estat anterior, despatxà tots els altres metges. Va preguntar llavors al jueu com anava el tractament, a la qual cosa aquest va respondre:

—Senyor, confieu en mi que, amb l'ajuda de Déu, jo li tornaré la salut.

El sultà s'alegrà molt en sentir les paraules del jueu perquè estimava molt la seua dona, de manera que, de seguida, va manar al seu tresorer i a tots els

seus homes i oficials que tot allò que volguera Quir Mossé, li fóra donat de seguida. ¡Hauríeu d'haver vist llavors aquell jueu convertit en un gran senyor, ja que aconseguia tot el que demanava!

¿I què va fer aquest traïdor? Com a bon farsant que era, va pensar que si es feia amic de Jacob Xalabín, podria aconseguir allò que la madrastra desitjava. Així, a poc a poc, perseguia el seu objectiu respecte a Jacob Xalabín: un dia li regalava un bell cavall, l'altre una joia, adés una cosa, adés una altra..., fins que ambdós es van fer tan amics que sempre estaven junts. Un dia en què el jueu va veure que ja tenien prou familiaritat i confiança, li digué:

—Senyor, vull demanar-vos un favor.

—¿Quin, mestre? —contestà Jacob Xalabín.

—Jo, senyor —digué Quir Mossé— bé, us ho diré. Si un home pot salvar la vida a una altra persona fent ben poc però per contra no ho fa, sinó que s'estima més deixar-la morir per no voler-la ajudar, aquest home ¿peca o no?

El fill del sultà li va respondre:

—¿Si peca, preguntes? No sols peca, sinó que mereix la mort si, podent salvar algú sense fer cap mal a ningú ni a ell mateix, no ho fa.

—Per la meua fe, senyor —va afirmar el jueu—, heu dit una gran veritat. I heu de saber que sou vós qui deixeu consumir-se i morir la més noble i la més excellent criatura del món.

—¿Com, jo? —respongué el fill del sultà—. ¿Que algú mor per culpa meua?

—¡Així és, senyor! —va dir el jueu—. La senyora

Issa Xalabina es mor i no hi ha res al món que la pugua salvar sinó únicament vós, senyor. Per tant, cometeu un gran pecat si no l'ajudeu, perquè no hi ha ningú més al món que ho sàpia, només ella i vós.

En sentir Jacob Xalabín aquestes paraules, es va recordar de la seua madrastra i, tot enfurismat, va contestar:

—¿Com t'atreveixes? ¡Gos, fill de gos, vés-te'n ben lluny de mi! ¡No et vull veure mai més! I sàpies que si et torne a pillar per davant, faré que et mengen els gossos. ¿I com tu, gos, fill de gos, ets tan insolent per dir-me això de la meua madrastra? ¿Quin pare hi hauria al món que confiara en el seu fill? ¿I quin fill hi hauria al món que fóra tan deslleial i tan malvat que fera una cosa semblant o que tan sols se la imaginara? ¿En qui es podrà confiar, i sobretot els pares, si no poden confiar en els fills? ¡Oh traïdor malvat, ple de tota malícia! ¡Vés-te'n, no vull veure't mai més!

El jueu, després de sentir el que Jacob Xalabín li acabava de dir, marxà tot confús cap a palau, on reposava Issa Xalabina, i va entrar directament a la cambra ja que per ser qui era ho tenia permès. Ella, en veure'l venir, s'alegrà molt perquè pensava que podria satisfer el seu boig desig i, posant-se dreta sobre el llit, li digué:

—Mestre, ¿podré assolir el meu desig?

El jueu, ple de mal humor, li respongué de mala gana:

—Senyora, no hi ha al món cap remei per a vós, ni podreu gaudir amb Jacob Xalabín.

—¿Com és això, mestre? —va dir ella—. ¿Quin

serà el consol i l'esperança que m'havíeu de donar i que jo esperava de vós, si les coses són com dieu i no hi ha cap altre remei al món?

Aquella desgraciada dona, a qui dominava la seua perversa voluntat, en comprovar que el seu mal no tenia remei, va estar a punt de perdre la raó. Va deixar reposar el cap sobre aquells agradables coixins que tenia al llit, tal com corresponia a una senyora del seu llinatge, i va començar a dir:

—Des d'ara ja està decidit el que serà de mi, i no hi ha res al món que em pugua salvar de la mort. ¡Ai, mestre! ¿Per què no em vas dir aquestes paraules el primer dia que et vaig conèixer?⁸ Perquè si ho hagueres fet, ara no sentiria aquest gran dolor. Oh mort, ¿per què no vingueres a mi el primer dia? Oh mort, et suplique que no em faces sofrir més; vine prompte, perquè cada dia que passa em sembla tot un any.

Mentre la molt noble senyora així es planyia, va entrar a la cambra el sultà, marit i senyor seu, molt angoixat per la seua muller a qui tant estimava. Quan la va veure gitada i tan malament, va faltar poc perquè perdera la raó. Llavors es dirigí a Quir Mossé dient-li:

—¿On és la vostra ciència? ¿On és la vostra medicina? ¿Per què no es pot guarir aquesta dona meua?

8. D'ara endavant hi ha una alternança en l'original, que nosaltres mantenim, quant al tractament donat al metge jueu per part d'Issa Xalabina i del sultà. De vegades s'adrecen a ell amb el tractament de «vós» (com han fet fins ara tot al llarg de l'obra), però d'altres el canvien pel de «tu».

Açò ho deia el sultà pel gran amor que li tenia sense que ni tan sols se li passara pel pensament la desbordada passió que ella guardava, sinó que com l'estimava de tot cor, com ha de ser l'amor entre marit i muller, sentia gran compassió pel seu mal.

¡Oh!, quan el malvat jueu va veure el sultà desfet i patint per la seua muller veient que se li acostava la mort, mireu quin cruel i malèvol pensament va tenir:

«He caigut en desgràcia de Jacob Xalabín, li tinc por i no m'atrevisc a romandre ací. No obstant això, ací sóc un gran senyor i tinc tot el que vull. Convé, per tant, que pense la manera de quedar-m'hi i de continuar vivint en l'abundància. Hauré d'aconseguir també, retornar la salut a la dama.»

Llavors va pensar que aconsellaria a la dona que fera matar Jacob Xalabín, de manera que quan el fill del sultà fóra mort, ell ja no hauria de témer ningú. A més a més, en assabentar-se Issa Xalabina que el seu fillastre era mort, l'amor li deixaria lliure el cor. Tan bon punt va concebre aquesta mala idea es va apropar a la dona i li va dir:

—Senyora, la qüestió és la següent: vós sou morta, però si volguéreu us podríeu salvar.

—¿Com pots dir-me tu això, si no hi ha res al món que em pugua deslliurar de la mort? —replicà la dama.

—Si volguéreu sí que ho podríeu aconseguir i jo podria dir-vos com. Només la mort us pot traure l'amor del cor. Cal que sapieu que, si Jacob Xalabín morira, esteu ben segura que recobraríeu la salut. Decidiu, per tant, si val més que muira ell o que moriu

vós, tan notable dama de qui depén tota aquesta província i a qui el senyor sultà estima més que a ell mateix. Senyora, animeu-vos i reflexioneu sobre el que us he dit.

Quan la dona va sentir aquelles paraules fermament pronunciades per Quir Mossé i, com que ella tenia el cor molt dèbil, va creure de totes totes allò que el jueu li havia dit. Va contestar dient que seria bo que morira el seu fillastre. Per aquest motiu va afegir:

—¿Com ho podrem fer?

A la qual cosa el jueu va respondre:

—Senyora, deixeu-me fer a mi.

I tot seguit el jueu s'adreçà al sultà, qui no es trobava molt lluny d'aquella cambra i, fent una cara molt trista, li digué:

—Senyor, vinc a acomiadar-me de vós perquè me'n vull anar.

Quan el sultà va sentir les paraules del jueu en qui ell tant confiava per guarir la seua dona, de seguida li digué:

—¿Com és això, mestre? ¿És aquesta l'esperança de vida que em doneu de la meua muller?

—Senyor —contestà el jueu—, no hi ha res al món que pugui alliberar-la de la mort.

—¡Oh mestre! —exclamà el sultà—, ¿tan greu és aquest mal? Ara m'adone que el Nostre Senyor em vol castigar, perquè certament em queden pocs dies si mor aquella que jo tant estime. ¡Oh mestre!, et pregue que em digues quin dissortat mal és aquest que no pugui tenir cap remei.